

Els Camins del Bisbe i Abat Oliba, GR 151 (etapa 3)

D'ARTÉS A L'ESTANY

Aprofitem la tercera etapa del GR 151 per fer-vos arribar cinc cèntims d'una de les obres immaterials, però ben valuoses, del Bisbe i Abat Oliba: les anomenades assemblees de “PAU I TREVA DE DÉU”. Ho anireu descobrint en les ratlles que segueixen, com sempre, magníficament traçades pel nostre company i amic Manel Domènech.

Que tingueu una bona lectura.

Club Muntanyenc Mollet
Secció de Senders
1 d'abril de 2012

LA PAU I TREVA DE DÉU

*Una de les moltes actuacions que el Bisbe Abat Oliba va fer per donar a aquell país en formació, que dubtava com desenvolupar-se, estructurar-se i projectar-se en la història, fou la seva gran capacitat de mediador en els conflictes, aconseguint un gran prestigi que el portà a la consecució d'una pacificació del territori a través de la creació de la famosa **Pau i Treva de Déu**, que s'estengué a molts altres indrets d'Europa, per la qual cosa, un historiador com Antoni Pladevall l'ha assenyalat com el primer “**català universal**”.*

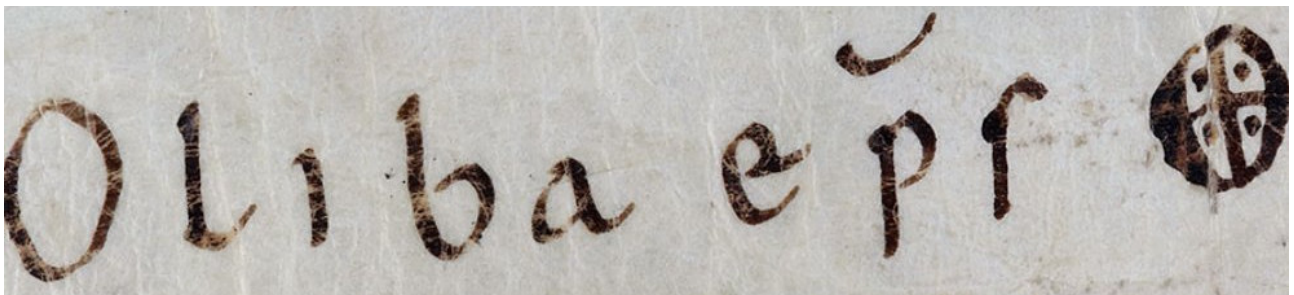
Monument commemoratiu de les assemblees de Pau i Treva de Déu (Vic, Osona).

La feudalització

A finals del segle X els pagesos del territori que s'havia reconquerit eren en la seva immensa majoria **homes lliures**, que cal llegir com: homes que tenien capacitat de fer negocis, no estaven sotmesos al caprici dels poderosos, només a l'autoritat comtal i als seus delegats, i eren **aloers**, o sigui que posseïen **alous** -paraula que prové del mot franc *alôd*, que vol dir domini íntegre sobre béns immobles-. Però la seva condició va canviar per causes diverses:

- ⤴ El poder comtal és debilitava, i creixia el feudalisme.
- ⤴ La frontera no avançava i la colonització remetia.
- ⤴ En conseqüència ja no es podien ocupar noves terren en alou.
- ⤴ La degradació del sistema judicial era tan gran, que facilitava tota mena de confiscacions i, en moltes ocasions, el pagès abans de perdre el patrimoni el cedia a l'església o als senyors feudals per guanyar-se un tracte més tolerant.
- ⤴ Es fan les anomenades *donacions*, com un mal menor, amb la condició d'usdefruit, és a dir, retenir el domini útil de la terra gravada per una "*tasca*" -cens de l'onzena part de la collita-.
- ⤴ Quan venen les males anyades són aprofitades pels rics per comprar terres a canvi de queviures i escassos diners.
- ⤴ Poc a poc l'aloer passa a ser un **tinent**, és a dir algú que treballa la terra de l'amo, i l'amo en agraïment cada any l'incrementa el cens fins a escanyar-lo tant com pot, a més d'impedir-li que ell i els seus descendents puguin abandonar la terra.

En lloc de lluitar contra els sarraïns i prosseguir la recuperació del territori, sorgeixen els senyors de la guerra, que lluiten entre ells per saquejar, obtenir més possessions i fragmentar més i més el territori, ajudats sovint per pagesos rics, -tant rics que podien tenir cavall- cosa que els convertia en guerrers i després en cavallers. Aquesta lluita també va penetrar en l'església, que no estava preparada per adaptar-se als canvis i en va ser víctima, però també conegué i emprà la violència i les pràctiques simoníiques amb l'entrada de prelats que saquejaven les diòcesis.

Detall de la signatura d'Oliba.

La intervenció del Bisbe Abat

Oliba es veu obligat a actuar en defensa del clergat, dels monjos i de les seves propietats. Les primeres lluites les haurà de sostenir contra els que usurpaven els béns del seu bisbat i monestirs. S'haurà d'esforçar per recuperar el sector de la muntanya de Montserrat, cedida per Guifré el Pilós a Ripoll, així com el castell de Sa Cama d'Olesa també propietat de Ripoll, ocupada pel senyor de Vacarisses. La fixació dels dominis i límits del bisbat de Vic, sobretot de la seva frontera ponentina li portaran molts conflictes a resoldre, i sempre en la seva solució és on mostra el seu caràcter conciliador.

Estatua de l'Abat Oliba (Ripoll, Ripollès).

Haurà de pactar amb el levita Guillem la delimitació dels límits dels castells de Tous i de la Roqueta (1023), la recuperació de les esglésies parroquials del gran terme de Gurb, usurpades pel noble Bernat Sendret de Gurb (1032), i en particular la possessió del terme de Calaf i altres dominis annexes ocupats i organitzats en nom de l'església de Vic pel levita Guillem de Mediona el 1015, però reclamats pels vescomtes de Cardona, que al·legaven una cessió anterior que els feu el comte de Barcelona: la sentència d'Oliba reconeixent el dret dels Cardona i l'esforç de Vic és tot un exemple de justícia i equitat (*Diplomatari*, docs. 77, 105 i 130).

Al nord dels Pirineus començà una campanya per part de l'Església per protegir els seus béns i els pagesos i mercaders, base de l'economia d'aquell temps. Les seves armes eren servir-se del dret d'asil dels temples i del seu entorn, contra tot atac o invasió i l'excomunió contra tots aquells que ataquessin els pagesos i mercaders o violessin el terreny sagrat.

El bisbe Oliba va aprofitar aquells primers intents de pacificació institucional i, davant les lluites constants entre nobles violents i usurpadors feudals sempre amb el resultat de les víctimes dels més febles, va idear marcar no solament uns llocs o espais de garantia i protecció, sinó també unes dates fixes setmanals i altres ocasionals per motiu de festes o per dies d'oració i penitència, i aquells que fessin guerra o rapinyes caurien en

excomunió, sentència molt greu en aquell temps. L'excomunió era el màxim càstig que podia rebre un cristià i el deixava en un aïllament social total i absolut. Implicava l'expulsió de l'individu de la comunitat de creients. La persona castigada amb aquesta pena, no podia acudir a missa ni fer ús dels sagraments, -no podia participar en la eucaristia, ni ser confessat-. Quedava totalment exclòs de la comunitat local, ningú no el saludava, ni li dirigien la mirada, i no podia ésser enterrat en terra sagrada. Normalment, aquest càstig s'aplicava als heretges; és a dir, a aquells que contradien la doctrina i a les autoritats cristianes. En aquests termes naixia la famosa **Pau i Treva de Déu** i s'iniciava una primera pacificació del territori.

Promulgació de Paus i Treves

Sembla que la primera promulgació la va fer a Elna, junt amb el bisbe amic seu, Berenguer de Gurb, el 1022, però resta només la notícia, no el text. El primer text de les moltes paus i treves que es promulgarien al país fins entrat el segle XIII és el que porta data del 16 de maig de 1027, i que el bisbe Oliba va fer al prat de davant l'església de Toluges, poble de la plana del Rosselló, perquè el bisbe d'Elna, Berenguer, es trobava de viatge i Oliba el suplía en la seva absència.

A Toluges, Oliba, com a bisbe de Vic i mandatari i suplent del d'Elna, dóna un llarg decret en el que prohibeix que cap home del bisbat i comtat de Rosselló assalti o ataquí cap enemic seu des de l'hora nona o vespertina del dissabte fins a l'hora prima del dilluns al matí, perquè tothom pugui

complir els deures dominicals; els prohibeix en aquest temps portar armes i violar l'espai de trenta passes entorn de les esglésies i sagreres. Si ho fan, quedaran excomunicats.

A més d'això, proclamà davant d'una gran assemblea disposicions morals: que ningú deixés la seva muller i que es contraguessin matrimonis entre parents fins a menys del sisè grau (*Diplomatari*, doc. 92).

A aquesta primera proclamació en seguiren d'altres en vida d'Oliba, com el sínode de Vic del 1029, en què la treva es fixa dels dijous al vespre al dilluns, i disposa que s'anunciarà a toc de campana. Dóna igualment una especial protecció als pagesos i a tots els que van a mercat, amb la consegüent pena d'excomunió als infractors. Tot això serà recollit i ampliat en una nova promulgació de Pau i treva de Déu, en el sínode de Vic del 1033, on s'insisteix que la pau s'estén a tots els pagesos i a tots els seus béns i eines de treball que el document detalla i, les treves, en les quals no es pot lluitar, s'amplien dels dimecres als dilluns i una llarga llista d'altres dies, com les festes de Nadal, Reis, Pasqua, Pentecosta, festa de la Mare de Déu, dels apòstols, dels patrons de les parròquies, dels dies d'oració de tèmposes i la consagració del temple, etc. Els infractors cauran en excomunió i en cas de rapinyes o robatoris ho hauran de restituir i, afegeix també, que seran excomunicats aquells que durant els dies de treva edificuin castells o fortaleces per fer guerra. (*Diplomari*, doc. 110).

El redreçament de la situació

Un redreçament de l'autoritat comtal com a conseqüència de les treves es produeix entre 1050 i 1060, i esdevé un fet decisiu per a Catalunya, que s'explica en part per raons de caire conjuntural com la represa de les operacions contra l'Islam.

El Casal de Barcelona acostumava a mantenir la pau amb Lleida i Tortosa perquè eren amics i pagaven les "*paries*", importants tributs regulars, però lluitaren contra la taifa hudí de Saragossa què inquietava aquest aliats i, a més a més era molt més rica. Així, Ramon Berenguer I aconseguí eixamplar els seus dominis per aquesta banda amb la conquesta de la Baixa Ribagorça, i a la vegada fer una bona entrada de donatius i tributs que refermaren la seva autoritat.

Bibliografia

- Salrach, Josep Maria (1987). El procés de feudalització (segles III-XII). A: *Història de Catalunya. Vol. II* (Ed. Pierre Vilar) Edicions 62, Barcelona.
- Pladevall, Antoni (2009). Vida i semblança del comte monjo, abat i bisbe Oliba, en el mil·lenari de l'inici del seu abadiat de Ripoll i de Cuixà. *Dovella – Tardor 2009*, 12-19.
- Anònim (2008). Camins de l'Abat Oliba - Viatge a la Catalunya de l'any 1000. Guies turístiques de Catalunya. Dep. d'Innovació, Universitats i Empresa. Generalitat de Catalunya.
- Laplana, Josep de C. (2008). El llegat de l'abat Oliba. *Temes d'Avui* 28, 87-100.

Manel Domènech